

Prikaz

Boško Picula (ur.)
**Izbori u Hrvatskoj i iskustva
iz regije, prva dva desetljeća**

GONG i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012, 102 str.

GONG i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu objavili su u prosincu 2012. godine zbornik radova u kojem se problematizira i analizira izborni proces u Hrvatskoj u posljednjih 20 godina. Riječ je o šest radova koji su nastali u okviru projekta *20 godina izbora u Hrvatskoj* koji su organizirali GONG i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu u vezi s izbornim procesima u posljednja dva desetljeća u Hrvatskoj te razmjenom iskustava s izborima u zemljama bivše Jugoslavije. Radove je u zbornik uvrstio te knjigu uredio dr. sc. Boško Picula, vanjski suradnik na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. U predgovoru koji potpisuje Dragan Zelić, izvršni direktor GONG-a, navodi se kako i "nakon više od 20 godina izbora u Hrvatskoj i dalje postoje problemi u popisima birača kao posljedica fiktivnih prebivališta, a popisi birača za dijasporu nisu potpuno ažurirani. Pravni okvir financiranja političkih stranaka i izbornih kampanja tek je nedavno usvojen pod snažnim pritiskom Europske unije i domaće javnosti. Međutim, obaveze medija tijekom izbornih kampanja i dalje su neadekvatne, zastarjele i ne pridonose motiviranju birača za izbore. Državno izbornog povjeren-

stvo ustrojeno je kao stalno tijelo, ali nije još u potpunosti profesionalizirano te neke od svojih važnih funkcija poput analize izbornih postupaka, edukacije svih aktera u izbornom procesu i predlaganja modernijih rješenja ne obavlja adekvatno" (Picula, 2012: 5-6).

Rad "Tijela za provedbu izbora u Hrvatskoj" (*ibid.*: 8-25) Aleksandre Jozić-Ileković, potpredsjednice Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske, na samom je početku knjige. U njemu se prikazuju struktura, sastav i nadležnosti izbornih tijela u Republici Hrvatskoj prema vrsti izbora, a to su: izbori za predsjednika Republike Hrvatske, izbori za zastupnike u Hrvatskom saboru, izbori za članove predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, izbori za članove vijeća nacionalnih manjina i predstavnike nacionalnih manjina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, u posljednjih 20 godina, te razvoj izborne administracije u navedenom periodu. Opisujući strukturu, sastav i nadležnost tijela za provedbu izbora u Hrvatskoj od 1990. godine do danas, Jozić-Ileković kao ključnu navodi 2007. godinu jer su do te godine sve izbore u Hrvatskoj provodila isključivo *ad hoc* izborna tijela, uključujući i najviše tijelo za provedbu izbora Državno izbornog povjerenstvo Republike Hrvatske. U zaključku Jozić-Ileković kao ključne izazove u budućem razdoblju vidi povećanje izborne administracije, profesionalizaciju izbornih povjerenstava na nižim razinama, donošenje jedinstvenog izbornog kodeksa, jačanje nezavisnog nadzora i učinkovitije koordiniranje državnih institucija koje sudjeluju u provedbi izbora te jasno i precizno sankcioniranje izbornih pravila u svim vrstama izbora.

Dražen Lalić, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, napisao je rad "Do love od uvjerenja: 20 godina izbornih kampanja u Hrvatskoj" (*ibid.*: 26-41). Lalić u radu nastoji izraditi periodizaciju (povijesnoga) razvoja izbornih kampanja u suvremenoj Hrvatskoj, ustanovivši četiri razdoblja razvoja izbornih kampanja. Prvo razdoblje s početka 90-ih, drugo razdoblje od 1992. do 1997., treće razdoblje od 1999. do 2003. i četvrto razdoblje od 2003. do danas. Lalić je inače prvi znanstvenik u Hrvatskoj koji se bavi istraživanjem izbornih kampanja u Hrvatskoj. Izbornu kampanju definira kao "organiziranu i planiranu komunikacijsko-propagandu aktivnost političkih stranaka i kandidata s ciljem osiguranja izborne podrške (dijela) javnosti potrebne za stabiliziranje vlasti, osvajanje vlasti ili utjecanja na vlast. U pluralističkom društvenom kontekstu ona je usmjerena ostvarivanju i unapređenju demokratskih procesa putem tolerantnog javnog dijaloga demokratski orijentiranih političkih subjekata o konkretnim pitanjima društvenog razvoja" (*ibid.*: 28). Referirajući se na tijek i sadržaj osnovnih promjena u izbornim kampanjama u Hrvatskoj u tim četirima razdobljima, Lalić ističe nekoliko ključnih aspekata: nezadovoljstvo građana odvijanjem prijeizborne komunikacije, promjena dominantnih tema u kampanjama od strane izbornih aktera, promjena samih aktera od stranaka prema pojedincima, tj. rastuća personalizacija kampanja, promjena najvažnijih instrumenata kampanja, razvoj političkog marketinga i sve veća važnost financiranja kampanja.

Slijedi rad Gordane Vilović, docentice na Sveučilištu u Dubrovniku, "Etika i

izborno izvještavanje" (*ibid.*: 42-55). Vilović u svom članku analizira 20 godina izbora u Hrvatskoj u kontekstu etike i izbornog izvještavanja, ukazujući na različite aspekte razvitka i promjena koje su se pritom događale u zemlji. Vilović zaključuje kako se listajući novine iz devedesetih godina prošlog stoljeća, izbornu kampanju jednostavno "moglo ocijeniti kao primitivno zagovaranje samo jedne političke opcije. Pobjeda izborne koalicije 2000. godine, dijelom je i zasluga zrelosti medija i novinara" (*ibid.*: 54).

Robert Podolnjak, izvanredni profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, autor je rada "Izborne manipulacije: suvremeni primjeri i hrvatsko iskustvo" (*ibid.*: 56-71), u kojem analizira izborne manipulacije kao čestu pojavu u izbornom postupku koja je moguća u svim trima njegovim fazama: u predizbornoj, izbornoj i poslijeizbornoj. I dok se najdrastičniji primjeri izborne manipulacije odnose na klasične oblike kršenja izbornog prava, izborni inženjering sofisticiran je oblik izborne manipulacije koji se rabi u predizbornoj fazi. Njegovi su najčešći oblici odabir izbornog sustava, izborna geometrija i model raspodjele predstavničkih mandata. Govoreći o hrvatskom prijeizbornom inženjeringu tijekom prvog desetljeća nove države, Podolnjak misli na tri prvenstvena vida tog inženjeringa koji se manifestirao naročito u kontinuiranoj promjeni izbornog sustava prije svakih parlamentarnih izbora, zatim u uvođenju posebne izborne jedinice za dijasporu 1995. godine te u krojenju izbornih jedinica za izbor zastupnika prema novom razmjernom sustavu 1999. godine. Prepreku budućim pokušajima izborne manipulacije Podolnjak vidi u

“konstitucionalizaciji izbornog sustava tj. ugradnjom temeljnih načela izbornog sustava u ustavni tekst, koji je u pravilu teško mijenjati bez suglasnosti najvažnijih političkih opcija, a drugo najbolje rješenje bilo bi donošenje izbornog zakonodavstva 2/3 većinom svih zastupnika” (*ibid.*: 70).

Posljednja dva rada posvećena su izbornim procesima u Srbiji. Vladimir Goati, profesor na Univerzitetu u Beogradu, napisao je rad “Srbija: dva desetljeća borbe za slobodne i poštene izbore” (*ibid.*: 72-81). Goati u svom članku analizira 20 godina izbora u Srbiji koje dijeli na dva esencijalno različita razdoblja. Prvo traje od 1990. godine, kada su održani prvi višestranački izbori, do 5. listopada 2000. godine, kada je došlo do političkog prevrata u zemlji nakon sloma vladavine Slobodana Miloševića i do tzv. fasadne demokracije. U tom je razdoblju, smatra Goati, Srbija bila ogledni poligon teških izbornih zloporaba, kršenja izborne volje građana i manipulacije izbornim rezultatima. U drugom su razdoblju, koje počinje 5. listopada 2000. godine najteža kršenja izbornog prava onemogućena, ali su u normativnoj regulativi političkog predstavništva ipak ostale odredbe (posredni razmjerni sustav, bianco ostavke) koje su bitno narušavale njegovu demokratičnost. S obzirom na to da su prijeporne odredbe pod pritiskom Europske unije i Venecijanske komisije ukinute u lipnju 2001., tek će sljedeći parlamentarni izbori u Srbiji donijeti istinske demokratske pomake. Osvrćući se na ta dva razdoblja održavanja višestranačkih izbora u suvremenoj Srbiji, Goati najvažnijom posljedicom smatra potpuno ukidanje autonomije parlamenta, tj. pretvaranje parlamenta u instituciju-maketu, a njego-

vih članova u promjenjive delegate političkih stranaka. Dva su latentna efekta te posljedice. Prvi je ekstremno jačanje moći političkih stranaka kao organizacija koje je dovelo do svojevrzne ‘partitodespocije’, a drugi koruptivnost stranačkih vodstava kojima je zakon omogućavao potpunu arbitrnost u odabiru parlamentarnih zastupnika. Zbornik završava radom “Financiranje političkih stranaka u Srbiji” Đorđa Vukovića, programskog direktora beogradskog Centra za slobodne izbore i demokratiju. Vuković, raščlanjujući recentno financiranje političkih stranaka u Srbiji u kojoj se višestranački demokratski izbori provode od kraja 1990., naglašava da je posljednje desetljeće razvoja višestranačkog sustava u Srbiji obilježeno krajnje netransparentnim tokovima novca u politici. Bilo da se radi o redovitom radu bilo o izborima kao o kulminaciji političkog procesa, iz Vukovićeve perspektive nije moguće govoriti čak ni o minimumu standarda koji se podrazumijeva kada je riječ o ovom području djelovanja političkih stranaka i odvijanju izbornog procesa.

Zaključno, zbornik svojim radovima tematizira izborne procese u Hrvatskoj i Srbiji. Vrijedno je stručno djelo koje će biti dragocjena pomoć politologinjama i politolozima koje zanima i koji su usredotočeni na proučavanje izbora, izbornih sustava i izbornih kampanja u Hrvatskoj. Stoga ga treba pozdraviti i preporučiti stručnoj, ali i široj javnosti.

Velimir Veselinović

Fakultet političkih znanosti, Zagreb